

Program d'activitad

"Crescher ed optimar"

M E S S A D I

dalla suprastanza communal a al cussegl da vischnaunca

	Classificaziun	Realisaziun	
		Previu	exequiu
0. Activitad en general, structuradas, organisaziun interna			
<i>↳ Disposiziuns legislatorias:</i>			
- Lescha communal da pumpiers (reveder clav da repartiziun cuosts)	2	2019	
- Constituziun communal (revisiun structuradas politicas)	2	2017/18	
<i>0.1 La situaziun finanziaria ed economica</i>			
<i>0.2 Structura politica (bilanza suenter tschun onns direcziun communal)</i>			
<i>0.3 Persunal (administraziun communal / uffeci da baghegiar)</i>			
1. Collaboraziun intercommunal / segirtad publica			
<i>1.1 Regiun Surselva</i>			
<i>1.2 Allianz presidents comunals Cadi</i>			
<i>1.3 Center d'intervenziun (Pumpiers Sursassiala)</i>	2	2018/19	
<i>1.4 Collaboraziuns intercommunalas/regionalas</i>			
2. Scolaziun e formaziun			
<i>2.1 Concept ICT</i>	1	2019	
<i>2.2 Partiziun dall'annada 2012</i>		2019	
3. Giuventetgna - cultura e temps liber			
<i>3.1 Embellaziun dil vitg e signaletica</i>	1	2014/21	
<i>3.2 Center da sport e cultura (CSC) - Sanaziun</i>	1	2020/23	
<i>3.3 Giuventetgna Cadi - nova cunvegna da prestaziun lavur da giuventetgna</i>	1	2019	2019
4. Sanadad			
6. Traffic communal e cantunal			
<i>↳ Disposiziuns legislatorias:</i>			
- 021 Lescha da baghegiar (revisiun parziala)	1	2018	
- 620 Lescha davart l'avertura pil traffic (revisiun totala)	2	2019/2020	

	Classificaziun	Realisaziun	
		Previu	exequiu
6.0 Revisiun dalla lescha davart l'avertura pil traffic	4	2030	
6.1 Vias cantunalas (via d'untgida)			
6.1.1 Via Lucmagn	1	2017/20	
6.1.2 Cavardiras: Sanaziun via cantunala	1	2017/20	
6.1.3 Pass dil Lucmagn: Mesiras per garantir in'avertura permanenta	2	2017/24	
6.2 Vias communalas (coordinar cun meglieraziun funsila)			
6.2.1 Via Run, Via Funs-Dado	1	2019/21	
6.2.2 Via Cons	2	2020/22	
6.2.3 Ulteriuras vias	2		
• Via Salez/Segnas (urgent, per part via da cultivaziun)	2	2021/22	
• Via Peisel (naven dalla punt Val Segnas)	2	2021/22	
• Via Curtins/Segnas	2	2021	
• Via Sut Vitg/Segnas	2	2022	
• Via Raveras (cuvrida fina)	2	2020	
• Via da Scola (cuvrida fina)	2	2021	
• Gassa da Cuoz (cuvrida fina)			
• Via Clis (cuvrida fina)	2	2023	
• Via Clavaniev (cuvrida fina)	2	2023	
** la successiun dalla realisaziun sto s'adattar allas pusseivladads finanzialas e dil svilup dils projects			
6.2.4 Manteniment dallas vias communalas	2/3		
• Nani Bazar (spazzar e colligiar passapei)	2	2020	
6.3 Sendas			
6.3.1 Senda Salaplauna	4		
6.3.2 Senda Cufions - Fontanivas	4		
6.3.3 Cuolm da Via - Stgeinas (Val Segnas)	2	2019/20	
6.3.4 Caischavedra - Stgeinas	2	2020	
6.3.5 Punt pendent Mustér - Mumpé Medel	2	2020/21	
6.3.6 Passapei Funs-Dado (en projectaziun)	2	2019/20	
6.3.7 Traffic plaun/sendas e bike	3	2020/25	
6.4 Parcadis			
6.4.1 Concepsiun davart l'economisaziun dils parcadis	1	2019	

	Classificaziun	Realisaziun	
		Previu	exequiun
6.5 <i>Illuminaziun publica</i>	1	2017/18	2017/18
6.5.1 <i>Claustra - Sontga Catrina/Via Clis (illuminaziun dalla senda)</i>	2	2019/21	
7. Ambient e planisaziun			
<i>↳ Disposiziuns legislatorias:</i>			
- 700 <i>Lescha davart il provediment d'aua (revisiun en cumbinaziun cun 710)</i>	2		
- 710 <i>Lescha davart igl allontanament e la purificaziun dallas auas (revisiun totala)</i>	2	2019/20	
- 711 <i>Regulativ da taxas tier la lescha davart igl allontanament e la purificaziun dallas auas (revisiun totala)</i>	2	2019/20	
<i>7.1 Aquaducts, dismessa e purificaziun dall'aua</i>			
7.1.1 <i>Principi e finanziaziun</i>		**	
7.1.2 <i>Allontanament e purificaziun dallas auas</i>	3		
7.1.3 <i>Serenera Raveras</i>	2	2020/25	
7.1.4 <i>Sereneras Pardomat e Madernal (termin per contribuziuns cantunalas 31-12-2019)</i>	2	2017/19	
7.1.5 <i>Projects en direct connex cul GEP</i>			
7.1.6 <i>Separaziun dallas auas ad Acletta Sid</i>	2	2017/18	
7.1.7 <i>Canalisaziun: Sanaziun dalla reit en connex cun sanaziuns da vias, en special separaziun dallas auas (begls e fontaunas)</i>			
7.1.8 <i>Projects da canalisaziun Acletta Ost e Clavaniev (termin per contribuziuns cantunalas 2019)</i>	3	2017/18	
** la successiun dalla realisaziun sto s'adattar allas pusseivladads finanzialas e dil svilup dils projects			
<i>7.2 Dismessa da rumians</i>			
• <i>Concepziun generala davart l'economisaziun dils rufids</i>	2		
• <i>Concept davart moloks</i>	1		
<i>↳ Disposiziuns legislatorias:</i>			
- 720 <i>Lescha davart l'economisaziun dils rufids (adattar la lescha allas circumstanzias semidadas)</i>	2		
- 721 <i>Regulativ da taxas tier la lescha davart l'economisaziun dils rufids (eventualmein adattaziuns marginalas)</i>	2		
7.2.1 <i>Dismessa da pastg e cagliom (cumpostar)</i>	2	2017/18	
• <i>Brulf</i>			
<i>7.4 Planisaziun dil territori</i>			
7.4.1 <i>Revisiun parziala dalla planisaziun locala</i>	1	2017/23	

	Classificaziun	Realisaziun	
		Previu	exequiun
<i>7.5 Explotaziuns dallas resursas (regenerablas)</i>			
7.5.1 Val d'Acletta (dependa dil KEV)	3	2020	
<i>7.6 Rempars HWS Val Acletta</i>	1	2017/19	
<i>7.7 Tualettas publicas</i>			
Clavianev	2	2020	
Disla	3	2021	
Segnas (en cumbinaziun cun casa da scola)	3	2025	
8 Economia			
<i>8.1 Economia, turissem, agricultura e forestalesses</i>			
<i>↳ Disposiziuns legislatorias:</i>			
- 800 Lescha d'agricultura (en connex cun la meglieraziun funsila)	1	2019	
- 8xx Lescha davart il manteniment dallas ovras dalla meglieraziun funsila	1	2019/20	
8.1.1 Meglieraziun funsila	1	2016/46	
<i>8.2 Forestalesses</i>			
8.2.1 Uaul da protecziun	2		
8.2.2 Vias d'uaul	2	2020/30	
8.2.3 Avertura Val da Segnas - Val S. Placi: In access cun via ei indispensabels	1	2020/30	
8.2.4 Via Sars - Punt da Brulf	1	2018/19	
8.2.5 Via veglia a Runfoppa sut	1	2018/19	
8.2.6 Lavineras Val Clavianev e Val Mala	1	2018/21	
<i>8.3 Turissem</i>			
<i>↳ Disposiziuns legislatorias:</i>			
- 840 Lescha davart ils dis da ruaus publics (revisiun parziala)	3	2017/18	
- 932 Lescha d'ustria (revisiun parziala)	3	2017/18	
- Lescha da polizia	1	2019/20	

	Classificaziun	Realisaziun	
		Previu	exequiun
8.3.1 Pendicularas Mustér – differents projects	2	2015/19	
8.3.2 Hotel Acla da Fontauna			
8.3.3 Rinforzar turissem d'unviern			
8.3.4 Rinforzar turissem da stad			
8.3.5 Sedrun Mustér Turissem (SMT)			
8.3.6 Organisaziuns			
9. Edifecis comunals			
9.1 Sanaziun casa da scola nova	4		
10. Conclusiuns / ponderaziuns finalas			

Preziau signur president
Preziadas signuras cusseglieras
Preziai signurs cussegliers

La suprastanza communal ei sefatschentada el decuors digl onn 2017 en in seminari da dus dis intensivamein cul program d'activitad pils proxims onns ed ha elaborau in program che duei valer sco directiva per l'activitad dallas autoritads communalas. Il program vegn annualmein adattaus, actualisau e cumpletaus.

Novs accents

Nies motto central pil proxim avegnir secloma:

- ***Crescher ed optimar (la qualitat)***

0. Activitad en general, structurass, organisaziun interna

Emprema prioritad

- *Il cussegl da vischnaunca ha comunablamein cun la suprastanza communal elaborau las strategias futuras. Quels buns resultats duein vegnir concretisai ed era integrai ella strategia per Sursassiala resp. per la Surselva.*

Plinavon

- impuls turistics e participaziuns finanzialas cun focussar las resursas
- reponderar structurass politicas cun integrar la populaziun ella procedura d'evaluaziun
- mantener l'infrastructura avon maun (CSC, casa da scola nova, serenera eav.)
- promoziun dall'economia en general e d'implonts turistics en special
- crear bunas premissas da habitar e porscher bunas piazzas da lavur cun la finamira d'augmentar il diember dalla populaziun
- promover cooperaziuns denter ils purtaders da prestaziuns locals e regionalas.

⇒ La realisaziun pretenda grond engaschi da tuts.

↳ *Disposiziuns legislatorias:*

- Constituziun communal (revisiun structurass politicas)
- Lescha communal da pumpiers (reveder clav da repartiziun dils cuosts)

0.1 La situaziun finanziaria ed economica

Grazia a bunas entradas ed ina buna disciplina tier las expensas eis ei reussiu da sminuir ils davos onns marcantamein il deivet communal, quei ch'ei zun legreivel. Ils proxims onns vegn quei denton a semidar. La vischnaunca sto sedar giu urgentamein cun pliras grondas sanaziuns ed investiziuns. Per exempel la sanaziun totala ed adattaziun al temps dil Center da sport e cultura (CSC), la sanaziun dil plaz avon scola, la sanaziun dalla serenera a Raveras, la sanaziun da vias e sendas, la realisaziun dalla nova via d'uaul Val da Segnas - Val S. Placi. Plinavon sesanflan il project dalla meglieraziun funsila e la revisiun parziala dalla planisaziun locala en elaboraziun. La sparta turissem che ha stuiu marcar ils davos onns ina gronda digren tier las pernottaziuns ei ussa sin buna via da serestabilir. Pli e pli semuossa quella sparta puspei sco motor economic per nossa vischnaunca e regiun. Il Catrina Resort ei realisau e porta in grond augment dallas pernottaziuns en vischnaunca e cheutras era dapli consum en pliras spartas. Ulteriurs gronds projects stattan sin rucca e lain sperar sin in augment da piazzas da lavur e fadigia. Fastedis fa la situaziun ch'ei reussescha per part buca pli d'anflar successurs per fatschentas indigenas, quei che munta ina sperdita da plazs da lavur e qualitat da viver. En la medema crena croda era la situaziun ch'ei reussescha strusch pli a nos meinafatschenta da recrutar avunda forzas da lavur per saver ademplier las incaricass avon maun.

0.2 Structura politica (bilanza suenter tschun onns direcziun communal)

Dapi tschun onns exista sper la suprastanza communal la direcziun communal. L'incumbensa da quei gremi ei l'execuziun dallas lavurs operativas tenor incarica e survegionza dalla suprastanza communal e da cheutras descargar la suprastanza communal da lavur operativa. Commembers da quei gremi ein il president communal, il canzlist ed il menader dils survetschs technics. Era sche la lavur en quei gremi ha purtau ad els dapli lavur, ein els dil meini che la direcziun communal seigi secumprovada. In'analisi da structuradas fatga d'ina persuna specialisada eifer la suprastanza communal, la direcziun communal ed il personal da cader communal el decuors digl unviern vargau sutlingescha l'impurtonza e l'efficienza da quei gremi.

0.3 Personal (administraziun communal / uffeci da baghegiar)

Igl anteriur menader digl uffeci da baghegiar ha ils davos onns stuiu surprender cuntinuadamein dapli incaricas. Dapi tschun onns eis el supplementaramein menader dils survetschs technics e commember dalla direcziun communal, aschia ch'el ei pli che surcargaus cun lavur.

Uffeci da baghegiar: Il cussegl da vischnaunca ha sin proposta dalla suprastanza communal creau ina nova piazza per meglierar la situaziun. Il niev menader digl uffeci da baghegiar ei vegnius eligius ed el ha entschiet sia piazza l'entschatta da settember 2017. Dapi lu vegn il niev menader Marco Tomaschett introducius cuntinuadamein entras Ervin Maissen ellas multifaras incaricas digl uffeci da baghegiar. Ervin Maissen ha entras quella midada surpriu l'incarica da menader infrastruttura ed ha dapi l'entschatta 2018 siu biro ella secunda alzada en casa communal.

Administraziun communal: Buca diltut sligiau ei la situaziun da personal tier l'administraziun communal. Cheu regia aunc adina en singulas funcziuns ina sutdotaziun. Sco successura da Carlo Albin ei Rita Genelin, oriunda d'Acletta, vegnida engaschada sco contabilista. Ella ei gia seluvrada en fetg bein en quei buca sempel pensum.

1. Collaboraziun intercomunala / segirtad publica

1.1 Regiun Surselva

En connex cun la refuorma dil territori ein las incaricas dallas regiuns vegnidas definidas da niev. Las regiuns adempleschan el futur mo pli incaricas adossadas dallas vischnauncas ni dil cantun. La conferenza dils presidents communalas ha gia entschiet culla lavur. Il suveran da Mustér ha approbau ils 18 d'october 2015 ils statuts novs dalla Regiun Surselva. Quella midada structurala ei passada l'entschatta 2016 en vigur. Da niev segnan las vischnauncas cunvegns da prestaziun cun la regiun per las singulas purschidas. Tenor cumpetenza approbescha l'istanza corrispuondenta las cunvegns da prestaziun. La midada dalla structura dil parlament regiunal alla conferenza dils presidents communalas ei secumprovada. Las vischnauncas han las suandontas cunvegns da prestaziun cun la Regiun Surselva:

- Economisaziun da rumians (2017 - 2027)
- Management regiunal/svilup regiunal (cunvegna nunlimitada)
- Finanziaziun da museums (2017 - 2022)
- Cussegliaziun controlla da bulius (vegn buca susteniu dallas vischnauncas Cadi)
- Purschidas da formaziun e da terapias (Center da formaziun Surselva), prolungaziun aunc pendent
- Gimnasi claustral Mustér
- Center da formaziun Surselva
- Traffic regiunal (purschidas supplementaras, bus da notg)
- Ulteriuras incaricas tenor decisiun conferenza presidents communalas

Pliras incaricas ein tenor dretg cantunal vegnidadas surdadas allas vischnauncas:

- Planisaziun directiva regiunala
- Uffeci civil
- Uffeci da scussiun e concuors
- Curatella professiunala
- Archivs circuitals

1.2 Alleanza presidents communalas Cadi

Ell'allianza dils presidents communalas dalla Cadi duein fatschentas comunablas vegnir tematisadas e coordinadas. La solidaritad enteifer las vischnauncas duei vegnir rinforzada e coordinada.

1.3 Center d'intervenziun (Pumpiers Sursassiala)

Il ferm fundament dil Center d'intervenziun Sursassiala ei tschentaus e secumprovaus. Remeduras legislatorias sco la clav da repartiziun dils cuosts ston vegnir currigidas a cuorta vesta. Daco buca haver la finamira a miezliunga vesta da fusiunar vinavon ella direcziun ost per saver optimar aunc pli fetg ils cuosts da menaschi, per saver nezegiar optimalmein sinergias ed aschia aunc professionalisar pli fetg l'entira intervenziun ella Cadi?

1.4 Collaboraziuns intercommunalas/regiunalas

Las contractivas pertuccont extender il territori dils Pumpiers Sursassiala ein iniziadas. En discussiun stat in corp da pumpiers Cadi.

Per haver la caschun d'activar il bien contact e vegnir tier bunas collaboraziuns cun las vischnauncas vischinontas duei la sentupada annuala dallas suprastonzas communalas da Sursassiala d'antruras, tut tenor interess dallas vischnauncas da Tujetsch e Medel, vegnir reactivada.

2. Scolaziun e formaziun

Nus essan tuts pertscharts dalla gronda muntada dil gimnasi claustral e lein perquei rinforzar la buna collaboraziun denter claustra e vischnaunca. Per garantir il futur dalla scola claustrala basegna ei era ina buna collaboraziun cullas vischnauncas vischinontas e d'entrar activamein en contact cullas suprastonzas vischinontas, quei cun involver ils responsabels ord la politica cantunala.

2.1 Concept ICT

Nus lein porscher a nos affons ina scola moderna e bein equipada, quei cun realisar ina buna infrastruttura en ed entuorn scola. L'entschatta vein nus dau cun l'installaziun dalla nova reit da WLAN ell'entira scola. Quei possibilitescha ad educaturs e scolars in effectiv e speditiv luvrar cun lur tablets, laptops ni telefonins en mintga stanza da scola, gie perfin els zulers ed en biblioteca. Il proxim pass ei la cumpra, resp. il leasing dils mieds electronics prescrets el niev plan d'instrucziun PL21 GR per mintga scalem. Aschia survegn p.ex. mintga scolar dil scalem superiur siu agen laptop (era per diever a casa).

2.2 Partiziun dall'annada 2012

Legreivlamein dumbra l'annada 2012 actualmeins 32 affons. Quei fatg pretenda da nus da menar naven digl onn da scola 2019/20 ina partiziun dapli pils proxims sis onns el scalem primar. Quei basegna denton era che nus stuein endrizzar in'ulteriura stanza da scola

3. Giuventetgna - cultura e temps liber

3.2 Center da sport e cultura (CSC) - Sanaziun

In center attractiv per giuven e vegl, per indigen e hosp ei il motto dalla cumissiun CSC.

La planisaziun per la renovaziun ed engrondaziun dil Center da sport e cultura ei preparada. La sfida per la finanziaziun ei enorma e pretenda in grond engaschi finanziaial da nossa vischnaunca. Suentar in'intensiva e buna discussiun enteifer la suprastonza communal en presenza da Giachen Caduff, collaboratur digl uffeci da vischnauncas dil cantun Grischun, ha la suprastonza communal priu en sia seduta dils 13 da matg 2019 ils suandonts conclus:

- a) Etappar la sanaziun dil Center da sport e cultura en duas parts.
- b) Per l'emprema etappa ei previu el program d'investiziun 10 milliuns francs expensas e frs. 700'000.-- contribuziuns.
- c) La secunda etappa vegn activada suenter che la finanziaziun communal lubescha l'investiziun.

La decisiun ei vegnida prida sin fundament ch'ils investurs dil Hotel Acla da Fontauna ein aunc buca semtgai cun lur project. Ei fuss era stau pusseivel da spitgar entochen ch'il project dil hotel ei pli concret, denton mauncan actualmeins indicaziuns leutier. Nies Center da sport e cultura ha di per di la vegliadetgna che smacca. Aschia caschunan p.ex. ils tetgs duront malauras gronds fastedis. Plinavon corrispunda la halla da reiver buca pli allas prescripziuns da segirtad e sa da tut temps vegnir serrada. Ultra da quei colligia igl uffeci cantunal per economia e turissem ina contribuziun finanziaiala vid la cundiziun che las investiziuns creeschien ina valur regiunala en collaboraziun cun las vischnauncas ed il Hotel Acla da Fontauna. La concepziun turistica ei il mument en nossa regiun en grond moviment. La suprastonza communal ei perschuada che l'etappaziun ei en quella situaziun la dretga via. La realisaziun dall'emprema etappa dil project CSC ei planisada 2020 – 2023.

4. Sanadad

Ils cuosts da sanadad ed il provediment medicinal vegnan ad occupar nus era ils proxims onns intensivamein. Igl onn 2016 ha mintga habitont en Svizra impundiu bien frs. 800.-- il meins per la sanadad e quellas expensas creschan cuntinuadamein. Gest en nossas vischnauncas muntagnardas cun in grond diember da convischins attempai creschan ils cuosts da sanadad e tgira onn per onn. In fatg che nus savein ni influenzer ni frenar. Nus savein denton promover la prevenziun, porscher a nos convischins in bien e saun ambient ed era far attents els sin tut las pusseivladads existentas.

Culla realisaziun dil Center da sanadad Puntreis cun ses differents posts da cussegliaziun dalla Pro Senectute e dad Alzheimer, la surbaghegiada privata "Sut Gliendas" ed il project Seniora-CA ha nossa vischnaunca ina buna infrastruttura ed ina vasta purschida cunzun per nos habitonts da 60 onns ensi. Quellas purschidas sedrezzan individualmeins al basegns da nos convischins attempai e possibiliteschan ad els in mintgadi sur sesez schiditg sco mo pusseivel en lur agen dacasa – indirect era ina fuorma da profilaxa encunter ils immens cuosts ch'il maun public sto surprendre per cass da tgira en spitals ni casas d'attempai.

Impurtont per Mustér sco liug turistic mo era per nos indigens ei da saver garantir egl avegnir in survetsch medicinal entras in ni plirs miedis cheu en nies vitg. Igl ei buc sempel da motivar giuvens miedis da prender dimora en nossa regiun. Perquei stuein nus era sin quei sectur encurir activamein il dialog cun nos miedis. La vischnaunca ei era promta da segidar moralmein e politicamein cun ina gruppa d'interessenza privata ch'ei vid elavurar las pusseivladads da crear in center medicinal per nossa regiun.

6. Traffic communal e cantunal

‡ Disposiziuns legislatorias:

- Lescha da baghegiar (*revisiun parziala*)
- Lescha davart l'avertura pil traffic (*cumpensaziun da parcadis*)

6.0 Revisiun dalla lescha davart l'avertura pil traffic

La lescha actuala davart l'avertura pil traffic corrispunda buca pli al dretg surordinau e caschuna perquei conflicts d'interpretaziun. Perquei eis ei necessari da reveder la lescha. Sin fundament dall'examinaziun detagliada sa ei esser pusseivel ch'ins sto reveder la lescha totalmein.

En connex cun la revisiun dalla lescha davart l'avertura pil traffic eis ei necessari da preveder adattaziuns digl uorden da parcar. In concept davart ils parcadis ei en lavur. La decisiun dallas Pendericulas Mustér d'introducir taxas da parcar pretenda mesiras corrispundentas davart dalla vischnaunca. Ulteriuramein eis ei necessari d'anflar ina sligiazion per la situaziun el Vitg. Il concept da parcadis vegn a mussar, con lunsch ch'igl ei necessari d'adattar las prescripziuns legalas communalas.

6.1 Vias cantunales (via d'untgida)

La vischnaunca planisescha e coordinescha ils projects communalas en stretg contact cugl uffeci da construcziun bassa, ch'ei era responsabels per tals. En quella fasa da planisaziun ein neginas sanaziuns pli grondas previdas.

A liunga vesta duei vegnir ponderau tgei che schabegia sch'il traffic sur il pass Lucmagn enviers il Tessin vegn daus libers officialmein sco untgida dall'axa sid-nord. Ponderaziuns en connex cun untgidas dil vitg duein succeder.

6.1.1 Via Lucmagn

La sanaziun dalla Via Lucmagn egl intschess dalla sbuccada Via Gonda ei pil mument en realisaziun. Damai ch'ina procedura d'expropriaziun ei vegnida instradada, ei in horizont da temps grevs d'indicar.

6.1.2 Cavardiras: Sanaziun via cantunala

Il tschancun entochen alla sbuccada dalla Via Raveras ei sin giavisch dalla vischnaunca vegnius sanaus. La sanaziun dalla Via Cavardiras ei en cumpleina realisaziun. Suentier ch'il cantun ha decidu da realisar la sanaziun tenor in standard reduciu secund ils models dalla meglieraziun, ei immediat vegniu lantschau ina sanaziun. Sebasond sil program da lavur vegn la via sanada completamein ils proxims treis onns. La vischnaunca ha giu grond interess vid ina sanaziun cumpleina dalla via ord motiv dil diember sminuent da habitonts a Cavardiras. Tenor lescha cantunala da vias vegn ina via da colligiazion cantunala buca renconuschida, sch'il vischinadi ha duront treis onns meins che 30 habitonts cun domicil permanent. Il termin da treis onns ha entschiet cugl emprem da schaner 2016. Aschia sa ina midada d'ina via cantunala en ina via communal succeder sil pli baul el decuors da 2019.

6.1.3 Pass dil Lucmagn: Mesiras per garantir in'avertura permanenta

Il cantun accelera la sanaziun dil stradun sur il pass dil Lucmagn.

6.2 Vias communalas (coordinar cun meglieraziun funsila)

Las vias communalas sesanflan per part en in fetg schliet stan. Differents projects da sanaziun ein en lavur e duein vegnir realisai el decuors dils proxims onns. Leu nua che quei selai cumbinar, en coordinaziun cun la meglieraziun funsila. Egl avegnir duei, aschinavon che las finanzas communalas e las proceduras da contribuziun lubeschan ei, silmeins ina via communalada ad onn vegnir sanada.

6.2.1 Via Run, Via Funs-Dado

La sanaziun dalla via da quartier ei vegnida spustada en connex cun la realisaziun da differentas surbaghegiadas a Latis. La procedura da baghegiar ed expropriaziun ei vegnida iniziada. La finamira d'entscheiver igl atun 2018 cun in'emprema etappa ei buca stada realisabla. La sanaziun dalla via duei vegnir terminada entochen la stad 2020.

6.2.2 Via Cons

Avon tschun onns ei vegniu fatg vid la Via Cons reparaturas da cosmetica. Actualmein sesanfla la via en in schliet stan. Ils emprems donns ein sepresentai el decuors dalla primavera 2013. Il project gia avon maun dapi 2005 sto vegnir surluvraus. Las lavurs ein gia vegnidas spustadas cun risguard sil plazzal da baghegiar dalla casa da tgira. En connex cun la sanaziun eis ei medemamein necessari da remplazzar la canalisaziun existenta e da sparter las auas.

6.2.3 Ulteriuras vias

La vischnaunca ha aunc numerusas vias che ston vegnir sanadas. La situaziun finanziaria lubescha denton buca la realisaziun da tuts projects el decuors dils proxims quater onns. Ei setracta dallas suandontas vias (gruppau tenor urgenza dalla realisaziun):

- *Via Salez/Segnas (urgent, per part via da cultivaziun)*
- *Via Peisel (naven dalla punt Val Segnas)*
- *Via Curtins/Segnas*
- *Via Sut Vitg/Segnas*

El decuors dils davos 20 onns ha la vischnaunca sanau totalmein differentas vias, numnadamein:

- Via Raveras
- Via da Scola
- Gassa da Cuoz
- Via Clis
- Via Clavaniev

Per motivs da cuosts ha la vischnaunca decidu lu da desister dalla cuvrida fina. La cuvrida fina garantescha per la qualidad dil tgierp dalla via. Per regla duess ins realisar ina cuvrida fina silmeins enteifer otg onns suenter che la via ei vegnida construida. Las vias numnadas piteschan actualmein sut la munconza dalla cuvrida fina. La realisaziun da quella cuvrida prolungess considerablamein il cuoz da veta dallas vias. Per instradar las lavurs basegna ei denton ina procedura da contribuziun per definir la finanziaziun dallas investiziuns.

Il preventiv 2019 preveda ina summa per sviluppar in concept pil center dil Vitg. En quei connex duei il baghetg sin parcella 872 vegnir spazzaus, aschia ch'ils passapeis denter la surbaghegiada Postigliun e la Casa Misterlessa san vegnir colligiai in cun l'auter e la situaziun da segirtad pils pedunzs vegnir augmentada. Actualmein ei ina classa d'architectura dalla Scol'aulta per

economia e turissem da Cuera vidlunder da sviluppar in concept per ina surbaghegiada amiez il vitg. Eventualmein eis ei pusseivel da risguardar quellas enconuschientschas en connex cun la parcella 872.

6.2.4 Manteniment dallas vias communalas

Sco quei che mintga vischin astga constatar ein las vias en vischnaunca per part en schliet stan. Las proceduras per la sanaziun d'ina via ein cumbinadas cun bia lavur da preparaziun. Per quei s'entarda il program era empau. Quei fatg ei buca buns concernent la situaziun dallas vias, vegn denton dabien ad autras investiziuns necessarias. Tenor las retschercas fatgas avon ca. quater onns entras il biro d'inschignier Lutz e Schmid, stuess la vischnaunca preveder pil manteniment dallas vias annualmein ina summa da frs. 790'000.--. Quella summa sesanfla ordeifer las pusseivladads finanzialas dalla vischnaunca.

6.3 Sendas

Nossas sendas ein in dils focus che la suprastanza communal ha fixau. Il focus vegn mess sin mantener e meglierar las sendas existentas ed aschia alzar la qualidad da nossa purschida ed infrastruttura turistica. Per garantir ina reit d'aula qualidad sto in sistem da controlla vegnir fixaus. Il project general cun in concept da segironza da qualidad duei vegnir elaboraus per dar il fil tgietschen necessari. En quei project duei era vegnir integrau differents projects novs che aulzan quella purschida en ina categoria pli aulta.

⇒ *Infrastructura turistica sanitaria a Mumpé Tujetsch ei exequida.* A Mumpé Medel ed a Cavardiras ei l'infrastructura turistica sanitaria gia avon maun. A vesta dil spazi da nossa vischnaunca fuss ei bien da construir ina semeglionta purschida a Clavaniev.

6.3.1 Senda Salaplauna

La senda entuorn Salaplauna figurescha dapi onns sil program da lavur dalla vischnaunca sco era el plan general dall'infrastructura. En connex cul concept da porscher ina buna infrastruttura da spassegiar e viandar ei la senda ina cumpart da quel.

6.3.2 Senda Cufions - Fontanivas

Sin in tschancun da ca. 180 m dadens Fontanivas ha il Rein Anteriur mulau il grep e creau interessantas fuormas da bellezza singulara. Per dar la pusseivladad da prender investa da quellas eis ei necessari da prender mesiras constructivas per ch'ils interessai sappien visitar ils "mulins" segiramein.

6.3.3 Cuolm da Vi – Stgeinas (Val Segnas)

Igl atun ha la vischnaunca instradau la procedura da baghegiar per la realisaziun dalla senda Cuolm da Vi - Péz las Pallas – Stgeinas. La lubientscha da baghegiar ei pendent tier igl uffeci davart il svilup dil territori. Aschinavon ch'il decuors dalla procedura da baghegiar lubescha, duei la senda vegnir realisada.

6.3.4 Caischavedra – Stgeinas

Prevedentamein duei la senda Cuolm da Vi - Stgeinas vegnir realisada sin ina ladezia che lubescha ad ina famiglia da prender in carret d'affons cun ella. Consequentamein basegna ina tala senda ina ladezia minimala da ca. 80 cm per saver s'entupar. Leu nua che la situaziun topografica lubescha, era ina tec pli lad. Per quei eis ei necessari da slargar la senda denter Caischavedra e Stgeinas per aschia possibilitar ina colligiazun denter la staziun da muntogna Cuolm da Vi e la staziun da Caischavedra. Quei tschancun duei vegnir realisaus en secunda etappa tiel project sut cefra 6.3.3.

6.3.5 Punt pendentia Mustér – Mumpé Medel

Ina grupp d'interess sefatschenta cun la realisaziun d'ina punt pendentia denter Mustér e Mumpé Medel. Il meins october 2018 ei vegniu presentau als vischins da Mumpé Medel treis variantas per ina punt pendentia. Il resun davart dils vischins da Mumpé Medel ei staus fetg positivs. Il studi ed il preproject da quella punt duein vegnir finanziazi entras la vischnaunca. Per la realisaziun dalla punt pendentia ei la grupp d'interess dil meini dad ira alla tscherca da sponsurs. Sche tut va sco planisau, duei la construcziun dalla punt esser a fin igl onn 2021.

6.3.6 Passapei Funs-Dado (en projectaziun)

Sil tschancun dalla Via Clavaniev denter Funs-Dadens e Funs-Dado ei previu da colligiar la senda da spassegiar. Entras quella colligiaziun sa la segirtad pils pedunzs sco era pils scolars sin lur viadi a scola vegnir garantida. Quella correctura succeda en cumbinaziun cun la sanaziun dalla Via Clavaniev (project dil cantun). En cumbinaziun cun la sanaziun dalla Via Funs-Dado e la Via Run duei era l'illuminaziun sin quei tschancun vegnir realisada.

6.3.7 Traffic plaun/sendas e bike

Differents interessai persequiteschan la finamira da realisar sigl intschess da nossa vischnaunca projects pil traffic public. El rom dalla planisaziun locala mo era dil program d'investiziun eis ei necessari da definir las prioritads concernent la realisaziun.

Las Pendicularas Mustér SA han inoltrau en connex cun la procedura da concessiun per la pendiculara nova a Cuolm da Vi in concept (Massnahmenkonzept Wildschutz Cuolm da Vi). Quei concept ensiara suandonts objects:

- Senda Cuolm da Vi, Péz Las Pallas, Stgeinas; procedura da baghegiar en lavur
- Senda Péz Las Pallas – Bostg; quei tschancun ei vegnius remess e sa vegnir realisau sulettamein sco senda blau-alva.
- Senda Lai Alv – Péz Ault – Cavardiras CAS; quella senda sa vegnir realisada sco senda blau-alva. La vischnaunca vegn a stuer decider, sch'ella vul mantener la ruta actuala naven da Lag Serein sur il fil dil Brunni ni la secunda sligaziun. Il CAS Winterthur – CAS Cavardiras – preferescha la ruta existenta.
- Senda da bike Cuolm da Vi – Gendusas Dadens – Gendusas – Caischavedra, per la pli part sil trassé dalla pista
- Senda da bike Caischavedra – Sontga Catrina.

En connex cul project San Gottardo vegnan suandontas rutas da bike persequitadas:

- Mutschnengia – Vergera – Mustér; cheu ei era la vischnaunca da Medel involvida
- Caischavedra – Bostg (Senda Pauli); cunzun la destinaziun e las pendicularas ston saver tgei ch'ei vulan, era sch'il problem ei buca virulents muntan senda da bike e sendas a pei in potenzial da conflict cunzun el cass dalla senda Pauli.
- Bostg mises dil Bostg direcziun Bugnei. Cheu dispona la vischnaunca da duas pusseivladads, aschia che viandonts e velocipedists san vegnir menai sin differentas rutas.

Ils responsabels dil cantun Glaruna per sendas lessen activar la senda sur il Sandpass atras la Val Russein. Naven dall'Alp Russein maunca ina colligiaziun/senda, aschibein enviars la camona dil CAS Punteglias sco era las camonas sil territori da Glaruna. Ensemen cun la vischnaunca da Sumvitg, che vegn medemamein tangada entras la colligiaziun sur il Sandpass, vegn il project persequitau vinavon.

La vischnaunca sa denton s'engaschar en favur da sendas mo aschinavon ch'ellas vegnan realisadas e surveschan als viandonts. Purschidas supplementaras concernent il traffic plaun ein da finanziazi e mantener entras l'interessenza.

6.4 Parcadis

La vischnaunca dispona da memia paucs parcadis el center dil vitg. Ina migliur duei succeder el rom da projects privats sco gia praticau ensemen cul project Center dil Vitg. In concept sur il vitg ora duei purtar il fil tgietschen.

Il biro Hartmann e Sauter ha sin incarica dalla suprastonza communal elaborau el decuors digl onn 2016 in concept da parcar pil center dil vitg Mustér en fuorma d'in sboz.

6.4.1 Concepziun davart l'economisaziun dils parcadis

La situaziun concernent ils parcadis sto vegnir reglada e quei buca mo amiez il Vitg sco stau previu entochen oz, mobein era en ils ulteriurs loghens neuralgics. Principalmein ad Acla da Fontauna e Sontga Catrina. Forsa ch'igl ei entochen ussa buca semussau aschi urgent d'anflar in sistem per economisar ils parcadis ad Acla da Fontauna. Las Penderas han cun siu agir denton provocau ina reacziun davart dalla vischnaunca ed igl ei indispensabel d'anflar in sistem efficient per economisar ils parcadis communal.

7. Ambient e planisaziun

↳ Disposiziuns legislatorias:

- 700 Lescha davart il provediment d'aua (revisiun en cumbinaziun cun la revisiun dalla lescha davart igl allontanament e la purificaziun dallas auas)
- 710 Lescha davart igl allontanament e la purificaziun dallas auas (revisiun totala)
- 711 Regulativ da taxas tier la lescha davart igl allontanament e la purificaziun dallas auas (finanziaziun, adattaziun dallas taxas)

7.1 Aquaducts, dismessa e purificaziun dall'aua

Novas prescripziuns da sanadad e la segirtad da victualias pretendan che las zonas davart il schurmetg dallas auas vegnien surluvradas, precisadas ed adattadas. Il zercladur 2018 ei igl emprem sboz vegnius suttamess agl uffeci per la protecziun dalla natira ed igl ambient per preexaminaziun. L'emprema consultaziun ei vegnida serrada giu ed ils documents ein vegni surluvrai. Concernent las zonas da schurmetg ella Val Clavaniev ha igl uffeci priu in decisiun pertuccont las discussiuns divergentas denter ils dus experts. La suprastonza communal ha decidiu d'accelerar la procedura d'approbaziun da quei object, ferton ch'il rest dallas zonas vegn exponius cura che la posiziun definitiva digl ANU sco era las indicaziuns pertuccont l'Alp Russein ein avon maun.

Cura che la procedura da preexaminaziun tier igl ANU ei terminada definitivamein eis ei da consultar ils differents proprietaris da terren. Silsunter succeda la publicaziun uffiziala cun l'exposiziun publica, l'approbaziun entras la suprastonza communal e l'approbaziun definitiva entras la Regenza cul relasch dils plans ed ils reglaments corrispundents.

7.1.1 Principi e finanziaziun

Entras igl augment dallas taxas per la dismessa e la purificaziun dall'aua ha il funs da ruosnas da quella finanziaziun saviu vegnir stuppau empau. Per saver dar damogn allas sfidas dall'infrastructura futura sto denton vegnir dau vinavon bun'attenziun. L'aua ei nossa resursa principala, buca mo sco bubronda principala, mobein era en vesta dalla producciun d'energia e per fatgs turistics. Ina sauna e ferma collaboraziun denter tuts responsabels allegai sin quei sector cun segidar vicendeivlamein sto esser la clav da success per purtar il buordi d'investiziuns vegnent.

Ils 11 da mars 2016 ha il cussegl da vischnaunca approbau la revisiun digl art. 34 al. 2 dalla lescha pigl allontanament e purificaziun dalla auas. Quella decisiun ha purtau in levgiament temporar da quella finanziaziun speciala. Quei ei denton mo stau igl emprem pass ella dretga

direcziun. Mo cun ina revisiun totala da quella lescha sa vegnir tschentau in fundament franc per in saun futur che possibilitescha las investiziuns ed il manteniment necessari sin quei sector. Schegie che las investiziuns sil sector da construcziun aulta actualas e previdas lain presupponer ina buna entrada tier las taxas da colligiaziun, vegnan quellas entradas buca a saver gidar a cuvierer ils cuosts per las investiziuns sco era pil manteniment dils stabiliments sil sector digl allontanament e la purificaziun dallas auas. Ina revisiun da fundament dalla lescha davart igl allontanament e la purificaziun dallas auas ei indispensabla per saver cuvierer ils cuosts da quella sparta. La calculaziun dils onns navonta che prevedeva ina taxa da colligiaziun alla serenera ella dimensiun dad 1.2 % semuossa oz pli che necessaria. In mussament dapli ch'il Tribunal federal – schegie il davos plaid en caussa – ha buca adina raschun cun sias decisiuns.

7.1.2 Allontanament e purificaziun dallas auas

La vischnaunca ha fatg grondas investiziuns sin quei sector e vegn a stuer far vinavon investiziuns per saver garantir la funcziunalitad digl allontanament dallas auas piarsas ed optimar ils menaschis da purificaziun, mo era per possibilitar in svilup persistent per tuttas uclivas colonisadas e per saver garantir l'avertura a liung temps dils territoris surbaghegiai. Pils onns vegnents ein investiziuns minimalas ella dimensiun da 6.3 milliuns francs necessarias.

7.1.3 Serenera Raveras

L'analisa dil menaschi dalla serenera ei avon maun. Per saver tener ils standards e purificar l'aua era egl avegnir tenor las prescripziuns vertentas cantunalas e federalas quintava quei studi cun investiziuns denter treis e sis milliuns francs per la serenera principala a Raveras. Pli ditg ch'ei cuoza entochen ch'ei sa vegnir entschiet cun la sanaziun e pli fetg ch'ils cuosts s'augmentan. Sper il manteniment dalla qualitat e l'adattaziun dalla purificaziun dall'aua vegn ei era cul temps necessari da remplazzar quels indrezs ch'ei mo vegni revedi a caschun dalla sanaziun digl onn 1996 e che han contonschiu ina vegliadetgna da varga 45 onns. Cheu setracta ei per part dil sistem da pilotar, construcziuns mecanicas sco carrs e ristials. Plinavon ina sanaziun e revisiun dalla construcziun da betun cunzun dils fussals che vegnan strapazzai di per di hidraulicamein.

Las investiziuns actualas che succedan a Sontga Catrina e las investiziuns previdas en connex cul Hotel Acla da Fontauna prevedan in augment dallas unitads da habitonts (EW). Aschia eis ei da quintar cun suandonts augments enviers il menaschi actual dalla serenera Raveras:

- Catrina Resort + 920 EW (Einwohnerwerte)
- Hotel Acla da Fontauna + 600 EW

Quei augment ha per consequenza ch'ins sto en connex cun las retschercas per la sanaziun dalla serenera quintar cun in'engrondaziun. Ins vesa pliras variantas che risguardan las pusseivladads existentas dil baghetg.

Per saver eruir pli exact ils cuosts ha la suprastonza communal schau elaborar in project da construcziun. Il biro da planisaziun ed igl uffeci cantunal cumpetent ein buca en tuts graus perina. Perquei ei previu da menar atras ina fasa cun retschercas per saver eruir tgei process da purificaziun ch'ei indicaus pil menaschi e co igl ei pusseivel d'optimar ils cuosts.

7.1.4 Sereneras Pardomat, Cavardiras e Madernal

Il pievel ha concediu ella votaziun dils 12 da fevrer 2012 in credit da frs. 629'000.-- per colligiar igl uclaun da Cavardiras cun la serenera da Disla e per construir in fussal per l'aua da plievgia. Il project ei vegnius preparaus e vegn realisaus en stretga collaboraziun cun la Repower, la quala montescha ina nova lingia da tensiun. En quei connex baghegia la Corporaziun d'aua Spina da Vin in niev provediment naven da Disla a Cavardiras. Las lubientschas davart dil cantun ein vegnidas concedidas ed ins ha saviu entscheiver cun las lavurs da construcziun. El decuors dalla primavera 2019 sa il project per la canalisaziun da Cavardiras vegnir serraus giu.

Concernent la serenera da Pardomat che vegn realisada da cuminonza cun la vischnaunca da Sumvitg (Pardomat-Dado) cuora actualmein la procedura da baghegiar. Quei project duei vegnir terminaus entochen igl atun 2019.

Suenter che la construcziun spira dalla serenera da Madernal ei vegnida realisada en connex cun la construcziun dalla via cantunala a Pardomat eis ei aunc necessari da realisar las parts tecnicas. Quellas vegnan exequidas sco quei che las resursas da temps lubeschan.

7.1.5 Projects en direct connex cul GEP

Sper la sanaziun dalla reit existenta eis ei necessari da sparter las auas el contuorn dil quartier Acletta Sid e dil Crest d'Acletta. Plinavon eis ei necessari da descargar la canalisaziun ad Acla da Fontauna ed a Raveras. Necessary eis ei era da descargar la canalisaziun da Clavaniev cun separar ina part dall'aua schubra dalla tschuffa. Difficultads caschuna aunc adina l'aua schubra ella canalisaziun dalla Via Cons.

La scargada ad Acla da Fontauna sa vegnir realisada en cumbinaziun cun la realisaziun dalla surbaghegiada Hotel Acla da Fontauna. Entochen lu resta quell'investiziun pendent.

Il GEP preveda ulteriurs projects che duein vegnir realisai pli tard enten nezegiar sinergias cun auters projects ni tenor urgenza.

Il stan actual dalla canalisaziun – inspecziun cun camera – a basa dil concept general davart igl allontanament dallas auas piarsas datescha dils onns 2003 - 2005. Certs tschancuns han denton en connex cun projects da vias saviu vegnir sanai. Auters tschancuns ston aunc pér vegnir sanai. Igl ei da supponer ch'il stan dallas canalisaziuns che havessen stuiu vegnir sanadas urgentamein avon 15 onns ei probablamein buca semeglieraus el decuors dils onns.

7.1.6 Separaziun dallas auas ad Acletta Sid

Il 9 da december 2016 ha il cussegl da vischnaunca concediu in credit net da frs. 435'000.-- per realisar il project da canalisaziun Acletta – Funs. Quel stat en stretg connex cun la realisaziun dil Catrina Resort e cuntegn la canalisaziun Acletta Sid, la colligiaziun Vitget Crestas al Crest d'Acletta sco era la cumpart alla canalisaziun Acletta Ost. Actualmein sesanfla ina part dil project en realisaziun. L'emprema part dil project ei realisada. Igl atun 2018 vegn cuntinuau cun las lavurs da construcziun.

Ils projects ad Acletta ein en lavur e vegnan terminai el decuors dalla stad 2019. Il project a Clavaniev vegn realisau igl onn 2019. Medemamein eis ei previu da realisar la scargada a Raveras el decuors digl onn 2019.

7.1.8 Projects da canalisaziun Acletta Ost e Clavaniev

Cugl intent da saver recaltgar contribuziuns dil cantun ha la suprastonza communal incaricau il biro d'inschignier Cavigelli da preparar quels projects da canalisaziun. Per saver recaltgar las contribuziuns eis ei denton era necessari da realisar il tierz modul da quei concept ch'ei vegnius approbaus comunablamein entras il cantun, numnadamein la separaziun dallas auas per Clavaniev. Ils treis projects Acletta Sid ed Acletta Ost (credit en connex cun l'avertura Acletta – Funs) e la separaziun dallas auas a Clavaniev pendan in vid l'auter. La realisaziun dil modul da Clavaniev sto vegnir terminada entochen la fin 2019, sche la vischnaunca vul recaltgar las contribuziuns empermessas. Las contribuziuns ch'il cantun (EKUD) ha giu mess en mira per quellas lavurs igl onn 2015 muntan a frs. 76'000.--. La realisaziun dalla canalisaziun d'aua schubra a Clavaniev entochen la fin 2019 ei perquei indispensabla.

7.2 Dismessa da rumians

✦ Disposiziuns legislatorias:

- 720 Lescha davart l'economisaziun dils rufids (adattar la lescha allas circumstanziass semidadas)
- 721 Regulativ da taxas tier la lescha davart l'economisaziun dils rufids (Adattaziun sulettamein dallas taxas. Baghegiar ora las purschidas ei pil mument buca opportun.)

7.2.1 Dismessa da pastg e cagliom (cumpostar)

La vischnaunca da Mustér posseda in oreifer sistem da separar ils rumians a Raveras, dil qual la populaziun fa stediamein diever. Qualitad cuosta denton. Era sin quei sectur ston las taxas vegnir adattadas ils proxims onns per buca caschunar ina sutbilanza. Alzar las taxas ni strihar purschidas ei la damonda centrala. In'introducziun d'in niev sistem cun pesar il rumien corrispunda buca alla lescha vertenta ed ils cuosts per la realisaziun stattan en negina relaziun cul nez.

Era il niev sistem da dismetter il curdem verd sto vegnir reponderaus. Ina collaboraziun cun l'Axpo e la regionalisaziun cun eventualmein scaffir piazzas da lavur ei la finamira. Ecologia sa buca muntar ch'ins transportescha curdems verds per plirs diesch mellis francs dall'entira Cadi ella Val Renana (Domat e Landquart) per schar barschar leu quels.

Igl atun 2018 ei la vischnaunca vegnida confruntada davart digl uffeci per la protecziun dalla natira ed igl ambient concernent la situaziun a Brulf. Baul ni tard vegn la vischnaunca a stuer anflar ina sligiaziun pils curdem organics. Deponias selvadias san muort la problematica dallas neofitas invasiveas buca vegnir toleradas. Podà che vischinas e vischins ein aunc buca pertscharts da quella problematica che periclitgescha la fauna e flora indigena!

7.4. Planisaziun dil territori

7.4.1 Revisiun parziala dalla planisaziun locala

Ils 20 da mars 2019 ha il Cussegl federal approbau il plan directiv cantunal. Il Cussegl federal ha incaricau il cantun da surluvrar differentas parts dil plan directiv enteifer dus onns. Enconuschentamein ha il Cussegl federal relaschau per differents cantuns che han aunc buca ademplier lur pensums da casa bloccadas concernent il svilup dallas zonas da baghegiar. Cumpigliai da talas bloccadas ein denter auter ils cantuns Turitg e Lucerna. Concernent il svilup dalla planisaziun territoriala ei la Svizra gleiti s'avanzada ad ina dictatura dallas organisaziuns pigl ambient d'ina vart e da l'autra vart dallas dertgiras. Aschinavon ch'il cantun Grischun liquidescha buca ils pensums da casa tenor decisiun dil Cussegl federal, eis ei da supponer ch'era nies cantun sesanfla en dus onns en cumpignia culs cantuns Turitg e Lucerna. Las novas leschas federalas e cantunales pretendan mesiras en connex cun la planisaziun locala. In'engrondaziun dalla zona da baghegiar ei nunpusseivla senza exxonaziuns en la medema dimensiun. Il plan directiv cantunal gest approbaus dalla Regenza grischuna preveda per la vischnaunca da Mustér exxonaziuns da terren da construcziun. La lescha davart las secundas habitaziuns pretenda medemamein revisiuns planisatorias (p.ex. en connex cun baghetgs characteristics pil maletg dil liug etc.), quei ton sco l'adattaziun dallas zonas da prighel. Cunzun la damonda davart ils baghetgs characteristics ei frustronta. D'ina vart ha la lescha federala aviert in portetta per saver cuntinuar da sviluppar ina strategia pils numerus baghetgs d'economia en noss vitgs. Cuntrari a quella pusseivladada han ils uffecis cantunals serrau cun vehemenza quella stretga porta cun relaschar directives talmein stringentas, ch'ina applicaziun digl art. 9 dalla lescha federala davart habitaziuns secundaras ei facticamein strusch pli pusseivla.

La planisaziun ei d'immensa impurtonza, damai che quei ei nies instrument pil svilup economic da nossa vischnaunca.

7.5 Explotaziuns dallas resursas (regenerablas)

7.5.1 Val d'Acletta (dependa dil KEV)

Ina cuntinuaziun cul project stat en stretg connex cun in'eventuala contribuziun dil KEV. La suprastanza communal ha decidiu da momentan sistir il project.

7.6 Rempars HWS Val Acletta

Il project ei en realisaziun e vegn terminaus 2019.

8. Economia

8.1 Economia, turissem, agricultura e forestalesses

↳ Disposiziuns legislatorias:

- Preparaziun dalla lescha pil manteniment dallas ovras da meglieraziun ed ovras dil medem gener

8.1.1 Meglieraziun funsila

Nus quintein da saver realisar ils proxims onns las vias tenor il plan definius dalla cumissiun per la meglieraziun en ina summa annuala brutta d'in milliun francs. La cumissiun per la bunificaziun quenta finir 2019 l'incarica cun la valetaziun dallas parcelas. Silsunter vegn presentau ils resultats e preparau ils proxims pass.

8.2 Forestalesses

8.2.1 Uaul da protecziun

2'600 hectaras uaul da muntogna, da quei 1'242 hectaras uaul da protecziun, ston vegnir tgiradas e mantenidas a moda durabla. Quei tenor las leschas e directives da confederaziun e cantun. Il viver en nos vitgs da muntogna sco era la necessitad per mobilitad ein dependents d'in uaul stabil. Oravontut era la midada dil clima fuorma ina gronda provocaziun per certas sorts da plontas. Era il diember da selvaschinas egl uaul ei buca pli supportabels. La tgira dil uaul da protecziun sco era digl uaul da muntogna fuorma in'incarica permanenta.

8.2.2 Vias d'uaul

Per saver garantir igl access e la segirtad da carrar sin las vias d'uaul ei in manteniment adequat indispensabels. Per la tgira dil uaul da schurmetg eis ei necessari da possibilitar da carrar sin las vias cun las maschinas forestalas. Cun agid dil instrument dil cantun "preservaziun e reparaturas d'avertura" sedat la pusseivladad d'exequir lavurs da reparatura.

8.2.3 Avertura Val da Segnas - Val S. Placi: In access cun via ei indispensabels

Actualmein ei igl uffeci d'uaul e prighels dalla natira dil Grischun ensemen culs responsabels dil forestalesses communal vid la preparaziun dil project avertura Val da Segnas - Val S. Placi. La suprastanza communal ei vid sclarir ils detagls culs uffecis cantunals per saver presentar ina sliraziun optimala. Igl uaul Run ha in'enorma impurtonza per la segirtad dil vitg da Mustér e quei pertuccont aua, boas e lavinas. Ina via d'access en quei uaul ei indispensabla per saver tgirar igl uaul a moda persistenta e transportar a val la lenna che sedat ord ils tagls da tgira. La

proteccziun da quei uaul en cass da fiug ei d'eminenta impurtonza. Cu il project ei preparaus, vegn el presentaus allas instanzas politicas per schar decider.

8.2.4 Via Sars – Punt da Brulf

Entras la punt nova a Sars ei il territori dalla vart dretga dil Rein uss accessibels per transports da lenna. Il respargn pil transport da lenna ord ils uauls da Caischavedra ei gronds, sche quels transports san succeder dalla Punt da Brulf directamein viers Fontanivas sil plaz da lenna. Era il disturbi atras il vitg da Mustér sa cheutras vegnir eliminaus.

La realisaziun dalla Via Sars – Punt da Brulf ei en lavur. Nus quintein saver finir entuorn la fin fenadur 2019 la via. L'auter onn vegn aunc fatg la cuvrida fina e lu ei in'impurtonta via pil forestalessen denton era pil turissem puspei en in stan optimal.

8.2.5 Via veglia a Runfoppa sut

Il stretg a Faltscharidas ei ussa vegnius sligiaus e quei ei in enorm avantatg pil forestalessen. Ussa ein ils transports da zenslas cun muldas da 40 m³ (ozildi in standard) pusseivels. Era transports ensiviars cun material da vias cun camiuns da quater ischels ein uss pusseivels.

8.2.6 Lavineras Val Clavaniev e Val Mala

Ils davos decennis ei vegniu construïu lavineras temporaras el territori naven dalla Val da Badugna - Val dall'aua - Val Gronda. Sin quei intsches ei era vegniu plantau entginas mellis plantinas da pégn, las qualas duein surpender la funcziun da schurmetg encunter lavinas en biebein 30 onns. Actualmein sbattan las plantinas pintgas encunter il squetsch dalla neiv che stauschan ellas. Plinavon piteschan ellas per part la schitgira dils davos onns. Per sustener ed amplificar las plantaziuns eis ei previu da plantar supplementarmein ils proxims onns. Nua che la neiv stauscha vegn priu mesiras tecnicar per reducir quei squetsch. In ferm uaul en quei territori ei necessari per evitar che lavinas rumpien ora ed en quei senn ha quei lu in'influenza sin las zonas da prighel el territori da baghegiar. Cun las lavurs ei vegniu entschiet igl onn 2018.

8.3 Turissem

✦ *Disposiziuns regulatorias:*

- 840 Lescha davart ils dis da ruaus publics (revisiun parziala)
- 932 Lescha d'ustria (revisiun parziala)
- Lescha da polizia

8.3.1 Pendicularas Mustér – differents projects

La Catrina Resort AG ei sin buna via da dar novs impuls a nossa destinaziun turistica. In punct essenzial ei stau da crear novs letgs el Catrina Resort per aschia garantir ina pli aulta frequenza el territori da skis. L'entschatta avrel 2017 ha giu liug l'emprema badelada dalla surbaghegiada a Sontga Catrina. Sin l'entschatta dalla sesiun d'unviern 2018/2019 ei l'emprema etappa vegnida surdada al menaschi. Va tut sco previu, duess la secunda etappa esser realisada entochen la stad 2019.

La realisaziun dil project per ennevar ha giu da sbatter bravamein cun pliras organisaziuns digl ambient. Quellas differenzas han denton saviu vegnir eliminadas. Ils emprems cundrezs a Caischavedra han saviu vegnir pri en funcziun cun l'entschatta dalla sesiun d'unviern 2018/2019.

La colligiaziun dils territoris da skis da Tujetsch e Mustér ha anflau il necessari sustegn en omisduas vischnaucas. Suenter che las vischnaucas ed il cantun han fatg lur pensums ei la concessiun digl uffeci federal da traffic vegnida concedida. Cun la realisaziun da quei project ei

vegniu entschiet la primavera 2018. L'avertura ufficiala duei haver liug el decuors dil meins zercladur 2019. La pendiculara ei denton vegnida prida en funcziun gia ils 6 d'avrel 2019.

8.3.2 Hotel Acla da Fontauna

Igl anteriur Hotel Acla da Fontauna ei deplorablamein dapi igl onn 2001 serraus e surschaus ad ina certa decadenza. Adina puspei ei vegniu leventau speronzas d'haver anflau novs investurs per quei object. Denton ein tuttas speronzas stadas vanas entochen ussa. El decuors dil meins schaner 2018 ha legreivlamein saviu vegnir presentau al pievel novs investurs ed in project per in niev Hotel Acla da Fontauna e per habitaziuns da vacanzas.

La procedura da baghegiar ei daventada stentusa. D'ina vart muort las protestas ch'ei zuar el decuors dalla procedura per part vegnidas retratgas. Buca retratga ei la protesta da Helvetia Nostra che renviescha en sia posiziun (buca protesta) al plan d'areal. Schegie che la vischnaunca ed igl uffeci cumpigliau ha investau gronda energia en la procedura da baghegiar, eis ei il mument buca pusseivel d'indicar termins davart il svilup dalla procedura.

Sa il niev project vegnir realisau ils proxims onns sco previu e giavischau davart dalla vischnaunca, purtass quei segir dapli plazzas da lavur e dapli entradas sin plirs secturs, aschia era en cassa communal. En vesta dallas grondas investiziuns previdas ils proxims onns fussen quei entradas fetg beinvegnidas.

8.3.3 Rinforzar turissem d'unviern

Il resun sin la loipa da cuorsa liunga a Fontanivas cun neiv artificiala durant ils davos dus unviarns ei staus positivs. Pils proxims unviarns ei previu da cuntinuar cun quella purschida, priu ch'ei detti danovamein buca avunda neiv naturala. Per simplificar la lavur da far neiv artificiala e cheutras spargnar cuosts annuals, ei vegniu fatg la fin 2017 investiziuns en installaziuns fixas (conduct d'aua ed installaziuns electronicas). La conferenza dils presidents communal ha el decuors digl onn 2018 decidiu da desister dalla colligiaziun da loipa denter Mustér e Tujetsch, aschia che quei project sa vegnir strihaus. Igl uffeci davart economia e turissem AWT ha bein giu pauca capientscha per quella decisiun. Denton sto era lez veser che quella sligiazion ei, aschibein ord vesta economica sco era per raschuns dalla planisaziun (ch'igl AWT e la Regiun han denton buca vuliu schar sclarir), territorialmein buca realistica. En lavur ei denton la structura da collaboraziun concernent il menaschi dalla loipa.

Il focus per rinforzar il turissem d'unviern vegn mess sil glatsch artificial, la reit da sendas (calzers da neiv) sco era la loipa Trun – Mustér (cun includer la purschida da Tujetsch). La purschida privata dalla senda da scursalar e spassegiar a Mumpé Medel vegn apprezzada. Era la purschida dallas sendas da gianellas vegn schazegiada. Igl ei denton pusseivel ch'il concept realisau da cuminonza dallas vischnauncas da Medel, Tujetsch e Mustér sto vegnir surluvraus. Cunzun en Val Tujetsch dat ei resalvas ord motivs da segirtad.

8.3.4 Rinforzar turissem da stad

Ensemen cul project regional entuorn il Rein duei il turissem da stad vegnir rinforzaus. Plinavon duein las sendas vegnir adattadas (p.ex. en connex cun la nova pendiculara Sedrun - Mustér). Ultra da quei duei vegnir persequitau la realisaziun d'ina punt S. Gada - Mumpé Medel sco era la senda da mulins denter Fontanivas e Cufions (sche pusseivel entras ina cuminonza d'interess). En connex cun las grondas investiziuns turisticas el contuorn dil Crest d'Acletta duei vegnir ponderau d'illuminar la Via da Paders per ch'ils hosps serendien el Vitg e las personas sesentas el Vitg contonschien meglier las purschidas a Sontga Catrina e contuorn.

Cun crear in'attracziun architectonica savess vegnir promoviu nossa regiun reha da cristallas e minerals. Per coordinar e promover ideas ed eveniments en vischnaunca ei da ponderar da scaffir ina piazza parziala persunter.

8.3.5 Sedrun Mustér Turissem (SMT)

Las vischnauncas Mustér e Tujetsch han suttascret ina nova convegnientscha da prestaziun cun Sedrun Mustér Turissem (SMT). Niev ein cunzun che naven digl onn 2019 ei SMT responsabels per tuts events turistics en favur da nos hosps da vacanzas. El medem mument ei era vegniu decidiu che sulettamein SMT ei el futur responsabels per la carta da hosps, q.v.d. mo SMT decida e finanziescha las prestaziuns ch'ei da retrer cun quella carta.

8.3.6 Organisations

L'uniun dils proprietaris da secundas habitaziuns (IGZWD) ei buca adina satisfatga dallas purschidas che vegnan finanziadas cun las taxas turisticas. L'impurtonza da quels hosps astga buca vegnir sutschazegiada, possedan els buca meins che 1'100 habitaziuns da vacanzas en nossa vischnaunca. In potenzial che sto vegnir tratgs a nez era da nossas fatschentas indigenas. Cheu sto vegnir dau tutta breigia d'anflar in bien consens ed in bien dialog.

9. Edificis communalis

‡ *Disposiziuns regulatorias:*

- 935 Lescha davart igl encurir cristallas e mineralias ed il lavar aur

9.1 Sanaziun casa da scola nova

Il credit per la planisaziun (projectaziun ed execuziun / Bau- und Ausführungsprojekt) da frs. 450'000.-- ch'ei vegnius concedius ils 21 d'uost 2015 per la sanaziun dalla casa da scola "nova" Cons e la piazza da scola ei vegnius aboliuis ils 25 d'avrel 2019 entras il cussegl da vischnaunca sin proposta dalla suprastanza communal. Il motiv per quella decisiun ei la sanaziun digl areal plaz-scola, il plaz dir avon halla Cons, la cuvrida avon scola veglia e la formaziun nova dil contuorn digl areal da scola (incl. urdeins). La sanaziun dalla casa da scola "nova" a Cons ei necessaria. Sco che las finanzas lubeschan, ei previu da sanar la casa da scola.

10. Conclusiuns / ponderaziuns finalas

Il program d'activitad duei en emprema lingia survir allas autoritads politicas sco mied per definir las prioritads dalla perioda d'uffeci, pia esser il fil tgietschen che duei esser ponderaus bein. Il mument stattan dabia projects sin ruccha en nossa vischnaunca. Projects che duessen sche pusseivel vegnir mess sin via per vegnir realisai. Bia ei pusseivel, denton stuein nus era haver la situaziun finanziala dalla vischnaunca en egl. Prioritad han caussas che ston vegnir realisadas sco p.ex. la sanaziun dalla serenera a Raveras. Lu ei la sanaziun ed adattaziun dil Center da sport e cultura urgenta. Quei stabiliment ei per indigens e pil turissem da gronda muntada. Bugen havessen nus era priu la sanaziun dalla casa da scola en egl, denton stuein nus ord raschuns finanzialas spustar quella sin pli tard. Gest tenor situaziun ed actualitad d'ina singula investiziun sto il gremi cumpetent decider individualmein.

Proposta

Sebasond sin las expectoraziuns precedentas

propona

la suprastonza communal al cussegl da vischnaunca da prender enconuschienscha dil program d'actividad.

Suprastonza communal Disentis/Mustér
Il president: Il canzlist:

Robert Cajacob

Andri Hendry

Disentis/Mustér, ils 20 da matg 2019